

CD-1186 DIGITAL

KALEVI AHO

Symphony No. 3

for violin and orchestra

Songs and Dances of Death

(Mussorgsky / Aho)

Matti Salminen, bass

Jaakko Kuusisto, violin

Lahti Symphony Orchestra • Osmo Vänskä

Jaakko Kuusisto

Photo: © Bjørn Tore Pedersen

Matti Salminen

Photo: © Tanja Niemann

AHO, Kalevi (b. 1949)

Symphony No.3 (Sinfonia concertante)

38'23

for violin and orchestra (1971/73) (*Warner/Chappell Music Finland Oy*)

[1]	I. <i>Andante</i> (cadenza)	7'03
[2]	II. <i>Prestissimo</i>	10'13
[3]	III. <i>Lento</i>	8'35
[4]	IV. <i>Presto</i> (cadenza)	12'12

Jaakko Kuusisto, violin

MUSSORGSKY, Modest (1839–81),

arranged and orchestrated by **AHO, Kalevi** (b. 1949)

Songs and Dances of Death

19'58

for bass and orchestra (1875–77/1984) (*Fazer*)

Texts: Arseni Arkad'yevich Golenishchev-Kutuzov (1848-1913)

[5]	I. Cradle Song	4'53
[6]	II. Serenade	4'48
[7]	III. Trepak	4'30
[8]	IV. The Field Marshal	5'31

Matti Salminen, bass

Lahti Symphony Orchestra (Sinfonia Lahti)

(Leader: [*Symphony No. 3*] Jyrki Lasonpalo, [*Songs and Dances of Death*] Jaakko Kuusisto)

conducted by **Osmo Vänskä**

Kalevi Aho, one of Finland's leading composers of today, was born in Forssa in southern Finland on 9th March 1949. He studied at the Sibelius Academy in Helsinki under Einojuhani Rautavaara and in West Berlin in Boris Blacher's composition class. In the years 1974-1988 he was a lecturer in musicology at Helsinki University; from 1988 until 1993 he was professor of composition at the Sibelius Academy and since the autumn of 1993 he has been a freelance composer.

In the works which marked his breakthrough, the *First Symphony* (1969) and *Third String Quartet* (1971), Aho continued in the tradition of Shostakovich; even in these pieces, however, he arrived at a very original formal/dramatic decision. The structural starting-point for the single-movement *Second Symphony* (1970/95) is a triple fugue. In the four-movement *Third Symphony* (1971-73) the dramatic tension is different; it is a conflict between an individual (a solo violin) and the sound blocks of the orchestra; there is a similar conflict in the pessimistic *Cello Concerto* (1983-84). The culmination of Aho's first period (approx. 1969-74) is the three-movement *Fourth Symphony* (1972-73), in which the catastrophes of the second movement are eventually followed by spiritual liberation.

The *Fifth Symphony* (1975-76) marks a turning point in Aho's output. In this multi-layered symphony, instead of polyphony between various individual instrumental voices, we hear a polyphony of different, independent musical strands. The virtuoso and colourful *Sixth Symphony* (1979-80) concludes a sequential line of development in Aho's symphonic work; after this, the composer concentrated for a while on concertos and operas.

Aho's first opera, *Avain* (*The Key*, 1978, with a libretto by Juha Mannerkorpi) tells of the paranoid alienation of an inhabitant of a big modern city in the estranging social climate of today. In the years 1985-87 Aho wrote his sharply satirical second opera *Hyönteiselämä* (*Insect Life*), which combines elements both of comedy and of tragedy (the libretto, by the composer himself, is based on a play of the same name by Josef and Karel Čapek) and contains numerous stylistic parodies as well as pointed social criticism. In 1988, drawing on material from *Hyönteiselämä*, Aho composed his *Seventh Symphony*: a six-movement, cheerful work, the 'Insect Symphony' has been described as 'a post-modern, tragicomic anti-symphony'. In the intense *Chamber Symphony No. 2* for strings (1991-92) we hear, in a sense, the music of the composer's inner voices, and the same applies to the *Chamber Symphony No. 3* (1995-96), which has the alto saxophone as solo instrument.

In 1992 the Lahti Symphony Orchestra appointed Aho as its composer in residence, and he has written all of his more recent orchestral works for these musicians. The bright, single-movement *Symphony No. 8* (1993) for organ and orchestra is one of Aho's most expansive instrumental works; this musically wide-ranging piece is one of the fundamental cornerstones of Aho's entire output. The lighter *Symphony No. 9* (1993-94) is also a concertante symphony: in this work, the solo instrument is the trombone. The large-scale, dramatic *Tenth Symphony* (1996) is like a tribute to the great Romantic tradition of symphonic music, and is quite different from the *Eleventh Symphony* for six percussionists and orchestra (1997-98), which is dominated by strong, hypnotic rhythms and by subtle tonal colours.

The *Twelfth Symphony* (*Luosto Symphony*; 2002-03) is 'space music' for a large symphony orchestra, chamber orchestra, eleven 'mountain musicians' and two singers, to be premiered on the slopes of the Luosto mountain in Finnish Lapland in August 2003.

The song cycle *Kiinalaisia lauluja* (*Chinese Songs*; 1997) for soprano and orchestra is a setting of ancient Chinese love poetry. Soloistic virtuosity is a hallmark of his large-scale, symphonic concertos (*Violin Concerto* 1981, *Cello Concerto* 1983-84, *Piano Concerto* 1989). The *Tuba Concerto* (2000-01) belongs among the most important tuba concertos ever written, and immediately after the virtuoso *Second Concerto for Piano and Strings* (2001-2002) Aho wrote the *Flute Concerto* (2002) in which there is much sensitive, singing music. Virtuosity is also a hallmark of his many chamber pieces.

The one-act opera *Salaisuuskien kirja* (*The Book of Secrets*, 1998) to a libretto by Paavo Rintala, is a part of the trilogy *Aika ja uni* (*The Age of Dreams; Zeit und Traum*); the other composers of this trilogy were Herman Rechberger and Olli Kortekangas. The libretto of the tragic two-act opera *Ennen kuin me kaikki olemme hukkuneet* (*Before We Are All Drowned*, 1995/1999) is based on a radio play by Juha Mannerkorpi.

Among Aho's numerous arrangements are Mussorgsky's *Songs and Dances of Death* for bass and orchestra (1984) and the first act of Uno Klami's ballet *Whirls* (1988). In 2001 he composed the whole third act for this unfinished ballet, and this music was premiered under the title *Symphonic Dances*. In 1995 Aho composed the lost second violin parts of all six string quartets by the first Finnish composer of importance, Erik Tulindberg

(1761-1814), and in 1997 he completed Sibelius's tableau music *Karelia* in preparation both for performance and for recording (BIS-CD-915). Foremost among Aho's many writings are the treatises *Finnish Music and the Kalevala* (1985) and *Einojuhani Rautavaara, Symphonist* (1988), the collection of essays *The Tasks of an Artist in a Post-Modern Society* (1992), *Art and Reality* (1997), *Music of Finland* (1996, produced in collaboration with E. Salmenhaara, P. Jalkanen and K. Virtamo) and *Uno Klami – Life and Works* (in collaboration with Marjo Valkonen, 2000).

© Anne Weller 2003

Kalevi Aho: Symphony No.3 (Sinfonia concertante) for violin and orchestra (1971/73)

I started work on my *Third Symphony* in the summer of 1971. My original intention was to write a concerto for violin and orchestra but, as the work progressed, it started to develop into something else. The first movement (*Andante*), which is dominated by the soloist, is fairly short; its character is simultaneously songful and cadenza-like, and the participation of the full orchestra is not yet required. In the second movement (*Prestissimo*), however, the orchestral writing begins to grow ever more massive until the orchestra eventually drowns the soloist and starts to dominate the movement automatically. Eventually, all that remains is a violently forged rhythm from the entire orchestra. The third movement (*Lento*) is elegiac and melancholy in character. It begins and ends with a broad, arching, unison melody from the violins; the soloist is silent throughout the movement. The finale is a virtuoso cadenza for the solo violin and percussion. Here, as in the second movement, the soloist is drowned.

Now, however, the soloist's subdued march rhythms are heard as if on a completely new, imaginary level. Right at the end, two clarinets play a sorrowful, consoling melody, accompanied by peaceful triplets from the solo violin *con sordino*.

In its overall form, the *Third Symphony* is thus something between a symphony and a concerto. I subsequently used the idea of a *concertante* symphony again in my *Sixth Symphony* (where the first and second violins form a solo group), *Eighth Symphony* (with an organ soloist), *Ninth Symphony* (with trombone) and *Eleventh Symphony* (with six percussion soloists).

The *Third Symphony* took longer to compose than any of my other symphonies. The work was ready in short score by the early autumn of 1971, but when I started to expand it into the final orchestral score, the great climax in the second movement proved too much for the resources and artistry then at my disposal. The work remained unfinished, and only after composing my *Fourth Symphony* (1972-73) did I return to the *Third*, in the spring of 1973. My work on the *Fourth Symphony* taught me so much more about how to use the orchestra that the completion of the *Third Symphony* no longer presented any problems. I did, however, recompose the entire finale of the work, admittedly partly on the basis of the first sketches.

By nature, the *Third Symphony* is one of my most 'eloquent' compositions. While composing the piece I developed a strong vision of the music, and this determined the unappeasable opposition in the relationship between the individual (the soloist) and the mass (the orchestra). From the point of view of the individual, the drama in the work seems to end in catastrophe, but right at the end there is also a

possibility of reconciliation. The symphony does not, however, possess a detailed literary programme.

My *Third Symphony* was first performed at a concert given by the Helsinki Philharmonic Orchestra on 20th February 1975; the orchestra was conducted by Ilpo Mansnerus, and the soloist was Jussi Pesonen.

Modest Mussorgsky – Kalevi Aho:

Songs and Dances of Death (1875-77/1984)

Modest Mussorgsky (1839-1881) composed his most important vocal work, *Songs and Dances of Death*, to poems by his friend Arseni Golenishchev-Kutuzov. The first three of the four movements were ready in 1875 and the fourth (*The Field Marshal*) in 1877. Mussorgsky had intended to compose four further movements for the suite, but this plan was never carried out. The point of departure in all four songs in the cycle is the same: Death arrives and takes people before their time. In the first song (*Cradle Song*) a mother sits by the cradle of her sick baby until Death arrives and takes the child. In the second song (*Serenade*) Death, in the form of an unknown knight, sings a serenade to a sick girl and then takes her as his own. In the *Trepak*, a drunken farmer has lost his way in a snow-storm. Death dances a trepak with him until he falls, after dreaming of the warmth of the summer. *The Field Marshal* begins with a description of a battle. When night falls and only the fallen are lying on the battlefield, Death arrives as a warrior on a beautiful horse, pronounces his victory and announces that the dead will never be resurrected.

There is nothing tender or consoling in the *Songs and Dances of Death* – Death is always presented as cruel and unmerciful. Each of the songs in

the set is in two parts – the point of departure and, in the second half, the arrival of Death himself.

I orchestrated the *Songs and Dances of Death* in the spring of 1984 at the request of Martti Talvela. Talvela wanted to perform this impressive suite as a soloist with orchestra, but could not find a suitable existing arrangement for bass and orchestra. The premiere of my arrangement took place on 1st October 1984 in Minneapolis, with Neville Marriner conducting the Minneapolis Symphony Orchestra.

My central objective when preparing my orchestration was on the one hand to preserve the work's original character, but on the other hand also to give it new nuances and to emphasize its conceptual dimensions even more clearly and objectively than in the piano version. The arrangement was intended as a 'psychological instrumentation'. The original content of the poems was first analyzed thoroughly, as was Mussorgsky's musical interpretation of them. Then I chose those options and instruments that most substantially expressed the music. On occasion the texture is enriched with counter-melodies and counterpoint, to make the overall sound image fuller and richer. All in all, the cycle tries to avoid excessively neutral instrumentation.

Songs and Dances of Death forms a unity that grows and becomes more intense as it progresses. The first proper *fortissimo* does not occur until the final chords of the *Serenade*. The depiction of a snowstorm in the *Trepak* is an extended orchestral *tutti*. The depiction of a battle at the beginning of *The Field Marshal* is even more violent; this was intended to be almost naturalistic in effect. The set culminates with Death's triumphal march at the end of *The Field Marshal*.

The keys of the movements (A flat, C sharp, C, A flat) are not the originals: the cycle was originally for a voice in the middle register, and the orchestration is based on Pavel Lamm's version for bass, where the keys are lower than in the original. In my opinion, however, the keys used in the bass version suit the work very well indeed. The key of A flat minor, which frames the cycle, is very dark in sonority, for the strings almost without resonance, and thus it is ideally suited to express the gloom of this remarkable composition. As a 'key of death', A flat minor is also encountered in the operas of Leoš Janáček, and, inspired by Mussorgsky and Janáček, I myself have used A flat minor chords as 'chords of death' in the dayflies scene of my opera *Insect Life*.

© Kalevi Aho 2003

The violinist and composer **Jaakko Kuusisto** (b. 1974) studied the violin under Géza Szilvay and Tuomas Haapanen at the Sibelius Academy, and under Miriam Fried and Paul Biss at Indiana University. He has also studied composition under Eero Hämeenniemi and David Dzubay. His works have been performed at several chamber music festivals in the Nordic countries, as well as in the United States and Britain. Jaakko Kuusisto has a number of competition successes to his credit: he won the Kuopio Violin Competition in 1989, and during the following years took top prizes in the Sibelius, Indianapolis and Carl Nielsen competitions. In 1997 he reached the finals in the Queen Elisabeth competition in Brussels, perhaps the most demanding competition for violinists. Appearances as soloist and chamber musician have taken him to several

continents; he has played in China, Japan, the USA and several European countries. His complete recording for BIS of Sibelius's early violin works has been very well received. His life-long interest in jazz and pop music has resulted in two recording projects with the internationally renowned Finnish jazz group Trio Töykeät. Jaakko Kuusisto was appointed leader of the Lahti Symphony Orchestra in 1999. Together with his violinist brother Pekka, he is artistic director of the Tuusula Lake Chamber Music Festival.

Matti Salminen (b. 1945 in Turku, Finland) is one of the most highly sought-after singers of today. He is also an eminent actor, who says of his stage work: 'I am no friend of the harmless; rather, I should like to give prominence to contradictory, broken characters as positive heroes.' Among the highlights of his repertoire are Mussorgsky's Boris Godunov and Ivan Khovanovsky, Glinka's Ivan Susanin, King Philip in Verdi's *Don Carlos* and, of course, the great Wagner bass rôles such as Hagen (*Götterdämmerung*), Hunding (*Die Walküre*), Gurnemanz (*Parsifal*) and King Marke (*Tristan and Isolde*). Matti Salminen is a figure of great importance in Finnish music, performing for example the title rôles in Aulis Sallinen's opera *King Lear* at the Finnish National Opera and Einojuhani Rautavaara's *Rasputin*. In 1995 Matti Salminen was appointed 'Kammersänger' in Berlin; in 2002 he was awarded the Cross of the Order of Merit of the Federal Republic of Germany by the German President as well as being made Commander of the White Rose of Finland, having previously been awarded the Pro Finlandia medal.

The **Lahti Symphony Orchestra** (Sinfonia Lahti) was municipalized in 1949 to maintain the orchestral tradition that had existed in Lahti since 1910. Under the direction of its conductor Osmo Vänskä the orchestra has in recent years developed into one of the most notable in the Nordic countries. The Lahti Symphony Orchestra gives most of its concerts in the wooden Sibelius Hall designed by architects Kimmo Lintula and Hannu Tikka, with acoustics designed by the internationally acclaimed Artec Consultants Inc. from New York. Among the achievements of the Lahti Symphony Orchestra have been *Gramophone Awards* (1991 and 1996), the Grand Prix du Disque from the Académie Charles Cros (1993) and the Cannes Classical Award (1997 and 2002) for its recordings of works by Sibelius; it has also received awards for a number of its other recordings. The orchestra has recorded the complete orchestral music of Joonas Kokkonen. Since 1992 the orchestra has also performed and recorded the music of its composer-in-residence, Kalevi Aho, and other Finnish composers. The Lahti Symphony Orchestra appears regularly in Helsinki and has performed at numerous music festivals. The orchestra has also performed in Germany, Russia, France, Sweden, Spain, Britain, Japan and the United States.

Osmo Vänskä (b. 1953) began his professional musical career as a respected clarinetist, occupying the co-principal's chair in the Helsinki Philharmonic Orchestra for several years. After studying conducting at the Sibelius Academy in Helsinki, he won first prize in the 1982 Besançon International Young Conductor's Competition. His conducting career has featured substantial commitments to

such orchestras as the Tapiola Sinfonietta, Iceland Symphony Orchestra and BBC Scottish Symphony Orchestra. Currently he is music director of the Lahti Symphony Orchestra in Finland and, with effect from 2003, he has been appointed as musical director of the Minnesota Orchestra.

He is increasingly in demand internationally to conduct orchestral and operatic programmes, and his repertoire is exceptionally large – ranging from Mozart and Haydn through the Romantics (including Nordic composers such as Sibelius, Grieg and Nielsen) to a broad span of contemporary music; his concert programmes regularly include world première performances. His numerous recordings for BIS continue to attract the highest acclaim. In December 2000 the President of Finland awarded Osmo Vänskä the Pro Finlandia medal in recognition of his achievements with the Lahti Symphony Orchestra, and in May 2002 he was given the Royal Philharmonic Society Music Award in London in recognition of his work with the music of Sibelius and Nielsen.

Suomen tärkeimpiin nykysäveltäjiin kuuluva **Kalevi Aho** syntyi Forssassa 9.3.1949. Hän opiskeli Sibelius-akatemiassa Einojuhani Rautavaaran oppilaana ja Länsi-Berlinissä Boris Blacherin luokalla. Vuosina 1974-1988 hän toimi Helsingin yliopiston musiikkitieteen lehtorina, 1988-1993 Sibelius-akatemian vs. sävellyksen professorina, ja syksystä 1993 lähtien hän on työskennellyt vapaana taiteilijana.

Läpimurtosävellyksissään, *1. sinfoniassa* (1969) ja *3. jousikvartetossa* (1971) Aho liittyy tyyliillisesti Šostakovitš-traditioon; kuitenkin jo näissä teoksissa hän päätyi hyvin omaperäisiin muoto-dramaturgisiin ratkaisuihin. Yksiosaisen *2. sinfonian* (1970/95) rakenteellisenä lähtökohtana on kolmoisluuga. Neli-osaisessa *3. sinfoniassa* (1971-73) dramaturgin jännite muodostuu yksilöllisyyden (sooloviulu) ja orkesterin sointimassojen välisestä ristiriidasta; vastaavasta ristiriidasta on kysymys myös pessimistisessä *sellokonsertossa* (1983-84). Ahon ensimmäisen kauden (n. 1969-1974) huipentuma on kolmiosainen *4. sinfonia* (1972-73), jossa toisessa osassa tapahtuvaa katastrofia seuraa lopulta psyykinen vapautuminen.

5. sinfonia (1975-76) merkitsee käännekohtaa Ahon tuotannossa. Yksityisten eri äänten välisen polyfonian sijasta monikerroksisessa sinfoniassa soi erilaisten itsenäisten musiikkien polyfonia. Virtuosiseen, värikkääseen *6. sinfoniaan* (1979-80) päättyy Ahon sinfonisen tuotannon johdonmukainen kehityslinja; tämän jälkeen säveltäjä keskittyy joksikin aikaa konserttoihin ja oopperoihin.

Ahon ensimmäinen ooppera *Avain* (1978; libretto Juha Mannerkorpi) käsittelee suurkaupunkilaisen ihmisen vainoharhaista vieraantuneisuutta modernissa yhteiskunnassa. 1985-87 syntyi Ahon

terävän satiirinen, komiikkaa ja tragiikkaa yhdistävä toinen ooppera *Hyönteiselämää* (säveltäjän laatima libretto pohjautuu Josef ja Karel Čapekin samannimiseen näytelmään) lukuisine tyyliparodioineen ja pistävine yhteiskuntakritiikkeineen. Teos kantaesitettiin suurella menestyksellä Suomen Kansallisoopperassa 27.9.1996. *Hyönteiselämän* materiaalista Aho loi 1988 7. *sinfoniansa* – kuusiosaista, iloittelevaa *Hyönteissinfoniaa* on kuvattu ”postmoderniksi, koomis-traagiseksi antisinfoniaksi”. Intensiivisessä 2. *kamarisinfoniassa* jousille (1991-92) soi eräänlainen sisäisten äänien musiikki.

Vuonna 1992 Lahden kaupunginorkesteri nimesi Ahon nimikkosäveltäjäkseen, ja tälle soittajistolle hän on kirjoittanut kaikki uusimmat orkesteriteoksensa. Valoisa, yksiosainen 8. *sinfonia* (1993) uruille ja orkesterille on yksi Ahon suurisuuntaisimmista orkesteriteoksista; musiikillisilta ulottuvuuksiltaan sävellys kuuluu Ahon koko tuotannon tärkeimpiin kulkumakiviin. Myös kepeämpi 9. *sinfonia* (1993-94) on konsertoiva sinfonia – monia ajallisia kerrostumia sisältävän teoksen soolosoittimena on pasuuna. Suurisuuntainen, draamaattinen 10. *sinfonia* (1996) on kuin kunnianosoitus sinfoniamusiikin suurelle romanttiselle perinteelle. Kokonaan toisentyypinen on kuudelle lyömäsoittajalle ja orkesterille sävelletty 11. *sinfonia* (1997-98), jota valittavat sekä väkevät, hypnoottiset rytmit että herkäät sointivärit. 12. *sinfonia* (”Luostosinfonia”, 2002-03) on tilamusiikkia suurelle sinfoniaorkesterille, kamariorkesterille, yhdelletoista ”tunturimusiikolle” ja kahdelle laulajalle. Teoksen kantaesitys tapahtuu Luostotunturin rinteellä Lapissa elokussa 2003.

Sopraanolle ja orkesterille sävelletyn laulusarjan *Kiinalaisia lauluja* (1997) tekstinä ovat hyvin van-

hat kiinalaiset rakkausrunot. Solistinen virtuoosisuus on tunnusomaista suurisuuntaisille, sinfonisille konsertoille (*viulukonsertto* 1981; *sellokonsertto* 1983-84; *pianokonsertto* 1989), kolmelle kamarisinfoniale (1976, 1992 ja 1995-96; viimeksimainitussa jousisinfoniassa on soolosoittimena alttosaksofoni) ja monille kamarimusiikkiteoksille. *Tuubakonsertto* (2001-02) kuuluu huomattavimpiin koskaan kirjoitettuun tuubakonserttoihin, ja välittömästi virtuoosiseen, pianolle ja jousiorkesterille sävelletyn 2. *pianokonserton* (2001-02) jälkeen Aho loi *huilukonserton* (2003), joka sisältää runsaasti herkkiä piirteistä, laulavaa musiikkia.

Yksinäytöksinen ooppera *Salaisuuksien kirja* (1998; libretto Paavo Rintala) on osa trilogiaa *Aika ja uni*; trilogian muut säveltäjät ovat Herman Rechter ja Olli Kortekangas. Kaksinäytöksisessä, traagisessa oopperassa *Ennen kuin me kaikki olemme hukkuneet* (1995/99) säveltäjän laatima libretto perustuu taas Juha Mannerkorven samannimiseen kuunnelmaan vuodelta 1969.

Ahon lukuisista sovituksista huomattavimpia ovat Musorgskin *Kuoleman laulujen ja tanssien* soittaminen bassoäänelle ja orkesterille (1984) ja Uuno Klammin baletin *Pyörteitä* 1. näytöksen orkestrointi (1988). Vuonna 2001 hän sävelsi koko kolmannen näytöksen tähän keskeneräiseen balettiin; näytöksen musiikki kantaesitettiin joulukuussa 2001 Lahdessa otsikolla *Sinfoniansa tansseja. Hommage à Uuno Klami*. Hän sävelsi myös kateisiin joutuneen 2. viulun stemman Erik Tulindbergin (1761-1814) kuuteen jousikvartettiin (1995) ja 1997 hän täydensi Sibeliuksen *Karelia-musiikin* teoksen levytystä (BIS-CD-915) ja esitystä varten. Hänen runsaan kirjallisen tuotantonsa pääteoksia ovat tutkielmat *Suomalainen musiikki ja Kalevala* (1985) ja

Einojuhani Rautavaara sinfonikkona (1988), esseekokoelmat *Taiteilijan tehtävät postmodernissa yhteiskunnassa* (1992) ja *Taide ja todellisuus* (1997), *Suomen musiikki* (1996; yhdessä E. Salmenhaaran, P. Jalkasen ja K. Virtamon kanssa) sekä *Uuno Klami – elämä ja teokset* (2000; kirjoitettu yhdessä Marjo Valkosen kanssa).

© Anne Weller 2003

Kalevi Aho: Sinfonia nro 3 (Sinfonia concertante) viululle ja orkesterille (1971/73)

Aloitin *kolmannen sinfonian* säveltämisen kesällä 1971. Alun perin tarkoitukseni oli luoda konsertto viululle ja kamariorkesterille, mutta työn edetessä teoksesta alkoiikin kehkeytyä jotain muuta. Solistin vallitsema ensimmäinen osa (*Andante*) on lyhyehkö, olemukseltaan samalla kertaa laulava ja kadenssimainen, ja siinä ei koko orkesteri soita vielä mukana. Toisessa osassa (*Prestissimo*) orkesteriosuus alkaa kasvaa kuitenkin yhä massiivisemmaksi, kunnes orkesteri hukuttaa solistin lopulta alleen ja alkaa vallita yksinvaltaisesti osaa. Lopulta jää jäljelle vain täyden orkesterin ruuvokkaasti takoma rytmi. Kolmas osa (*Lento*) on luonteeltaan eleginen ja raskassävynen. Se alkaa ja loppuu viulujen laajakaarisella, yksinäisellä melodialla. Solisti on koko osan ajan vaiti. Finaalina on sooloviulun ja lyömäsoittin virtuoosinen kadenssi. Finaalissa tapahtuu vastaava solistin hukuttaminen kuin toisessa osassa. Nyt vain solistin nujertavat marssirytmit esiintyvät ikään kuin kokonaan uudella, epätodellisella tasolla. Aivan lopussa kahdella klarinetilla soi surumielinen, lohduttava melodia, jota sordinoitujen sooloviulun rauhalliset triolit säestävät.

Kokonaisuudoltaan *kolmas sinfonia* on siten eräänlainen sinfonian ja konsertton välimuoto. Kon-

sertoivaa sinfoniaideaa ole sittemmin käyttänyt sittemmin myös 6. *sinfoniassa* (1. ja 2. viuluilla on konsertoivia ryhmäsooloja), 8. *sinfoniassa* (soolo-soittimena urut), 9. *sinfoniassa* (soolosoitin pasuuna) ja 11. *sinfoniassa* (solistisina soittimina kuusi lyömäsoittajaa).

Kolmannen sinfonian syntyprosessi oli pitempi kuin minkään muun sinfoniani. Teoksen partelliluonnos valmistui jo alkusyksynä 1971, mutta kun ryhdyin kirjoittamaan sen pohjalta lopullista orkesteripartituuria, toisessa osassa tapahtuvan suuren nousun toteuttaminen ylitti senhetkiset voimavarani ja taitoni. Teos jäi kesken, ja vasta sävellettyäni välillä 4. *sinfonian* (1972-73), palasin keväällä 1973 uudestaan 3. *sinfonian* pariin. *Neljännän sinfonian* sävellystyö opetti niin paljon lisää orkesterin hallintaa, että *kolmannen sinfonian* loppuunsaattaminen ei nyt tuottanut enää ongelmia. Sinfonian finaalin sävelsin kuitenkin kokonaan uudestaan, tosin osittain ensimmäisten luonnosten pohjalta.

Kolmas sinfonia on olemukseltaan yksi ”puhuvimpia” sävellyksiäni. Teosta säveltäessäni minulle kehkeytyi vahva visio musiikista, jota vallitsisi yksilön (solisti) ja massan (orkesteri) sovittamaton vastakohta-asetelma. Teoksen draama tuntuu päättyvän yksilön kannalta katastrofaalisesti, mutta aivan loppuun sisältyy silti sovituksen mahdollisuus. Yksityiskohtiin menevää sanallista ohjelmaa sinfonialla ei kuitenkaan ole.

3. *sinfonia* kantaesitettiin Helsingin kaupunginorkesterin konsertissa 20.2.1975, orkesteria johti Ilpo Mansnerus ja solistina soitti Jussi Pesonen.

Modest Musorgski – Kalevi Aho:

Kuoleman lauluja ja tansseja (1875-77/1984)

Modest Musorgski (1839-1881) sävelsi merkittävimmän vokaaliteoksensa *Kuoleman lauluja ja tansseja* ystävänsä Arseni Goleništšev-Kutuzovin runoihin. Neliosaisen sarjan kolme ensimmäistä laulua valmistuivat 1875 ja neljäs laulu (*Sotapäällikkö*) vuonna 1877. Musorgskin tarkoitus oli säveltää sarjaan vielä neljä muutakin osaa, mutta tämä suunnitelma ei koskaan toteutunut. Sarjan kaikkina lauluissa on lähtökohtana samantapainen tilanne: kuolema tulee paikalle ja riistää ihmisiä ennenaikaisesti elämästä. Ensimmäisessä laulussa (*Kehtolaulu*) äiti valvoo sairaa lapsensa kehdon ääressä, kunnes kuolema saapuu ja tuudittaa lapsen pois elämästä. Toisessa laulussa (*Serenadi*) kuolema tulee tuntemattoman ritarin hahmossa sairaan tytön luo, laulaa tälle serenadin ja ottaa lopulta hänet omakseen. *Trepak*-laulussa juopunut talonpoika on eksynyt lumimyrskyssä tieltä. Kuolema tanssii juopuneen kanssa trepakia, kunnes tämä uupuu lumihankeen uneksien sitä ennen kesän lämmöstä. *Sotapäällikkö* alkaa taistelun melskeen kuvauksena. Kun ilta hämärtyy ja vain kaatuneet ovat jääneet taistelukentälle, kuolema ratsastaa uljaan ratsun selässä sotapäällikkönä kentälle, julistaa voittonsa ja ilmoittaa, että kuolleille ei tule koskaan olemaan ylösnousemusta haudoistaan.

Kuoleman lauluista ja tansseista puuttuu kaikkinaainen lempeys ja lohduttavuus – kuolema esitetään teoksessa yksinomaan julmana ja sääli-mättömänä. Sarjan jokainen laulu on muodoltaan kaksiosainen – alussa esitetään osan lähtökohtatilan ja loppupuolella itse kuoleman saapuminen.

Instrumentoin *Kuoleman lauluja ja tansseja* keväällä 1984 laulaja Martti Talvelan pyynnöstä.

Talvela halusi nimittää esittää tätä nerokasta sarjaa myös orkesterin solistina, mutta ei löytänyt teoksen jo olemassaolevista soitinnuksista itselleen sopivaa versiota bassolle ja orkesterille. Soitinnuksen kantaesitys tapahtui 1.10.1984 Minneapolisissa Neville Marrinerin johtaman Minneapolisin sinfoniaorkesterin konsertissa.

Keskeinen tavoitteeni sarjaa soittaessani oli toisaalta säilyttää teoksen alkuperäisluonne, mutta toisaalta myös antaa sille uusia vivahteita ja korostaa sen sisällöllisiä ulottuvuuksia vielä alkuperäistä pianoversiota selkeämmin ja konkreettisemmin.

Sovituksessa on pyritty ”psykologiseen instrumentointiin”. Runojen alkuperäinen sisältö on analysoitu aluksi tarkoin, samoin Musorgskin antama sävelellinen tulkinta runoille. Tämän jälkeen on kyseeseen tulevista vaihtoehdoista ja soittamista valittu ne, joilla on eniten substanssia juuri kaivatun musiikillisen ilmaisen esilletuomiseen. Tekstuuria on rikastettu paikoin myös uusin vastamelodioin ja kontrapunktiäänin, jotta soitinsoi täyteläisemmin ja rikkaammin. Kaiken kaikkiaan sarjassa on pyritty välttämään liian neutraalia instrumentointia.

Kuoleman lauluja ja tansseja on loppua kohti kasvava ja huipentuva kokonaisuus. Sarjan ensimmäinen todellinen *fortissimo* esiintyy vasta *Serenadin* loppuosinussa. *Trepakin* lumimyrskyn kuvauksessa esiintyy jo pitempään aikainen orkesterin tutti. Vielä rajummin alkaa *Sotapäällikkö* -osa taistelun kuvauksineen, joka on pyritty toteuttamaan melkein naturalistisesti. Sarja huipentuu lopulta kuoleman triumfimarssiin *Sotapäällikön* lopussa.

Osien sävellajit (as, cis, c, ja as) eivät ole alkuperäiset, sillä alun perin keskirekisterille sävelletyn sarjan soitinsoi perustuu Pavel Lammin toimitta-

maan bassoversioon, jossa sävellajeja on alennettu alkuperäisestä. Bassoversion sävellajit sopivat mielestäni teokseen kuitenkin ihanteellisesti. Sarjaa kehystävä as-molli on soinniltaan hyvin tumma, jousilla melkein resonoimaton sävellaji, minkä vuoksi se sopii parhaalla mahdollisella tavalla ilmentämään tämän merkillisen sävellyksen synkkyyttä. Kuoleman sävellajina as-mollia on käyttänyt myös Leoš Janáček oopperoissaan, ja Musorgski ja Janáček innoittajinani olen itse käyttänyt as-molli-sointua kuoleman soituna *Hyönteiselämää*-oopperan päivänsäntökohtauksessa.

© Kalevi Aho 2003

Viulisti ja säveltäjä **Jaakko Kuusisto** (s. 1974) on opiskellut viulunsoittoa Géza Szilvayn ja Tuomas Haapasen johdolla Sibelius-Akatemiassa, sekä Miriam Friedin ja Paul Bissin oppilaana Indianan yliopistossa Yhdysvalloissa. Kuusisto on myös opiskellut sävellystä Eero Hämeenniemen ja David Dzubayn johdolla. Hänen teoksiaan on esitetty lukuisilla festivaaleilla Pohjoismaissa, sekä mm. Yhdysvalloissa ja Britanniassa. Kuusiston kilpailumenestykset alkoivat Kuopion viulukilpailun voitosta 1989, ja sen jälkeen hän on saavuttanut huippusijoja mm. Jean Sibelius -viulukilpailussa 1990, Indianapolisin viulukilpailussa 1994, Carl Nielsen -viulukilpailussa 1996 sekä maailman vaativimmaksi mainitussa Kuningatar Elisabeth -viulukilpailussa 1997. Esiintymiset solistina ja kamarimusiikkona ovat vieneet hänet eri puolille maailmaa, mm. Kiinaan, Japaniin, Yhdysvaltoihin, sekä eri puolille Eurooppaa. Kuusiston kokonaislevytys Sibeliuksen nuoruudenteoksista viululle on herättänyt runsaasti huomiota, ja hänen kiinnostuksensa

musiikin koko kirjoon on poikunut levytyksiä myös mm. jazzin ja tangon saralla. Kuusisto nimitettiin Sinfonia Lahden konserttimestariksi vuonna 1999. Hän on veljensä Pekan kanssa Tuusulanjärven kamarimusiikin taiteellinen johtaja.

Matti Salminen (s. 1945) ei kuulu ainoastaan kysytyimpiin laulajiin; hän on myös itseltään paljon vaativa näyttelijä. ”Minua eivät kiinnosta yksiselitteiset kauniisti laulavat sankarit, vaan moni-ilmeiset värikkäät karakteerit”. Tämän osoittavat hänen loistoroolinsa Mussorgskin *Boris Godunov*, Ivan Khowskyn (*Khovanstina*), Glinkan *Ivan Sussanin*, Wagnerin suuret bassoroolit Hagen (*Juultentuhu*) Hunding (*Valkyria*) Gurnemans (*Parzifal*) Kuningas Marke (*Tristan ja Isolde*) muiden muassa. Venäläinen munkki Rasputin, samannimisestä Einojuhani Rautavaaran uudesta oopperasta, työllistää Matti Salmisen vuodesta 2003, jolloin oopperalla on ensi-iltansa. Samoin pysyy hänen ohjelmistossansa edelleen *Kuningas Lear*, Aulis Sallisen väkevä ooppera. Matti Salminen sai 1995 Berliinin Senaatilta Berliner Kammersänger -arvonimen, 2002 Saksan presidentiltä Bundesverdienstkreuz -kunniamerkin sekä Suomen Valkoisen ruusun komentajamerkin aikaisemmin saadun Pro Finlandian lisäksi.

Sinfonia Lahden tavoite on tuottaa konserteillaan ja levytyksillään kuulijoilleen elämyksiä ja tehdä samalla tunnetuksi mielenkiintoista, korkeatasoista musiikkia. Vuosien mittainen tinkimätön työ kapellimestari Osmo Vänskän johdolla on nostanut Sinfonia Lahden yhdeksi Pohjoismaiden merkittävimmistä orkestereista. Sinfonia Lahden kotisali on Lahden puisessa Sibelialustossa, joka otettiin käyt-

töön maaliskuussa 2000. Sen pääsali on akustiikaaltaan maailman huippuluokkaa, mikä tukee orkesteria sen oman ainutlaatuisen soinnin kehittämisessä.

Tinkimättömyys ja ennakkoluelottomuus ilmenee Sinfonia Lahden levytyksissä. Se on saanut merkittäviä tunnustuksia Sibeliuksen musiikin levytyksistään: kaksi *Gramophone Award* -palkintoa (1991 ja 1996), *Grand Prix du Disquen* (1993) sekä kahdesti *Cannes Classical Awardin* (1997 ja 2001). Kansainvälisesti tunnettu *Gramophone*-julkaisu on arvioinut orkesterin levytyksen Sibeliuksen *kuudennessa sinfoniasta* parhaaksi teoksesta koskaan tehdyksi taltioinniksi. Useat levytykset on valittu myös ”Vuoden levyiksi” kansainvälisissä musiikkiarvosteluissa. Orkesteri on saanut useita kultalevyjä, mm. Sibeliuksen *viulukonserton* alkuperäisversion (1992) ensilevytyksestä sekä *Suomalainen virsi* -levystä vuonna 2001. Sinfonia Lahti konsertoi vuosittain Helsingissä sekä useilla musiikkijuhlilla; se on esiintynyt Ranskan-, Ruotsin- ja Japanin-kierroksien lisäksi mm. Pietarissa, New Yorkissa, Birminghamissa ja Hampurissa.

Osmo Vänskä (s.1953) on viime vuosien aikana noussut kansainvälisesti merkittävimpien kapellimestareiden joukkoon. Vänskä on toiminut Sinfonia Lahden taiteellisenä johtajana 1988 lähtien (päävierailija 1985-88). Vänskä on ollut vuosina 1996-2002 myös BBC:n Skottilaisen sinfoniaorkesterin ylikapellimestari. Hän on niin ikään toiminut myös Tapiola Sinfoniettan sekä Islannin sinfoniaorkesterin taiteellisenä johtajana. Vuonna 2003 Osmo Vänskä aloittaa Yhdysvaltojen parhaimpiin kuuluvan Minnesotan orkesterin taiteellisenä johtajana.

Osmo Vänskä suoritti kapellimestarin tutkinnon Sibelius-Akatemiassa 1979. Hänen kansainvälinen uransa käynnistyi Ranskassa Besançonin kansainvälisen kapellimestarikilpailun voiton myötä vuonna 1982. Vänskä on kuluneen vuosikymmenen aikana johtanut kaikkialla Euroopassa sekä Japanissa, Yhdysvalloissa ja Australiassa. Muusikon uransa hän aloitti klarinetistina. Hän on tehnyt yli 50 levytystä, joiden joukossa on runsaasti palkittuja Sibeliuksen levytyksiä Sinfonia Lahden kanssa BIS-levymerkille. Vänskä palkittiin Pro Finlandia -mitalilla vuonna 2000 ja vuonna 2001 Glasgow’n yliopisto nimitti hänet musiikin kunniatohtoriksi. Toukokuussa 2002 Osmo Vänskälle myönnettiin yksi Britannian arvostetuimmista musiikkipalkinnoista, Royal Philharmonic Society Music Award, tunnustuksena hänen ansioistaan Sibeliuksen ja Nielsenin musiikin tulkkina.

Lahti Symphony Orchestra

Photo: © Seppo J.J. Sirkka / Eastpress Oy

Kalevi Aho, einer der renommiertesten finnischen Komponisten der Gegenwart, wurde am 9. März 1949 in Forssa im Süden Finnlands geboren. An der Sibelius-Akademie in Helsinki studierte er bei Einojuhani Rautavaara; in Berlin gehörte er Boris Blachers Kompositionsklasse an. In den Jahren 1974-1988 war er Dozent für Musikwissenschaft an der Universität von Helsinki; von 1988 bis 1993 war er Professor für Komposition an der Sibelius-Akademie; seit 1993 ist er freischaffender Komponist.

In den Werken, die seinen Durchbruch markieren – die *Erste Symphonie* (1969) und das *Dritte Streichquartett* (1971) –, knüpft Aho an Schostakowitsch an; doch auch hier gelangen ihm sehr originelle formale bzw. dramaturgische Lösungen. Der strukturelle Ausgangspunkt für die einsätzige *Zweite Symphonie* (1970/95) ist eine Tripelfuge. In der viersätzigen *Dritten Symphonie* (1971-73) ist die dramatische Spannung eine andere: Hier geht es um den Konflikt zwischen einem Individuum (Solovioline) und den Klangblöcken des Orchesters; einen ähnlichen Konflikt gibt es in dem pessimistischen *Cellokonzert* (1983/84). Ahos erste Periode (ungefähr von 1969-74) kulminiert in der dreisätzigen *Vierten Symphonie* (1972/73), in der auf die Katastrophen des zweiten Satzes schließlich die geistige Befreiung folgt.

Die *Fünfte Symphonie* (1975/76) markiert einen Wendepunkt in Ahos Schaffen. In dieser vielschichtigen Symphonie hören wir anstelle einer Polyphonie aus verschiedenen individuellen Instrumentenstimmen eine Polyphonie aus verschiedenen unabhängigen musikalischen Strängen. Die virtuose und farbenreiche *Sechste Symphonie* (1979/80) steht am Ende einer konsequenten Entwicklungslinie in Ahos

Symphonik; danach konzentrierte sich der Komponist eine Zeitlang auf Konzerte und Opern.

Ahos erste Oper, *Avain* (*Der Schlüssel*, 1978, nach einem Libretto von Juha Mannerkorpi), handelt von der paranoiden Entfremdung eines modernen Großstädtlers im kalten sozialen Klima der heutigen Zeit. In den Jahren 1985-87 komponierte Aho seine bissig-satirische zweite Oper *Hyönteiselämä* (*Das Leben der Insekten*), die Elemente der Komödie mit denen der Tragödie verbindet (das vom Komponisten verfaßte Libretto basiert auf dem gleichnamigen Schauspiel von Josef und Karel Čapek) und zahlreiche Stilparodien neben pointierter Sozialkritik enthält. 1988 schrieb er unter Verwendung von Material aus *Hyönteiselämä* seine sechssätzige *Siebente Symphonie* („Insektensymphonie“), die man als „eine postmoderne, tragikomische Anti-Symphonie“ bezeichnet hat. In der eindringlichen *Kammersymphonie Nr. 2* für Streicher (1991/92) hören wir gewissermaßen die Musik der inneren Stimmen Ahos; dies gilt ebenso für die *Kammersymphonie Nr. 3* (1995/96) mit solistischem Altsaxophon.

1992 ernannte das Lahti Symphony Orchestra Aho zu seinem „Composer-in-Residence“; alle seine neueren Orchesterwerke hat er für diese Musiker komponiert. Die helle, einsätzige *Symphonie Nr. 8* für Orgel und Orchester (1993) ist eines der umfangreichsten Instrumentalwerke Ahos; dieses musikalisch vielfältige Stück ist eines der zentralen Werke in Ahos gesamten Schaffen. Die leichtere *Symphonie Nr. 9* (1993/94) ist ebenfalls eine konzertante Symphonie – hier ist die Posaune das Soloinstrument. Die großformatige, dramatische *Zehnte Symphonie* (1996) ist gleichsam ein Tribut an die große romantische Tradition der Symphonik und

unterscheidet sich erheblich von der *Elften Symphonie* für sechs Schlagzeuger und Orchester (1997/98), in der starke, hypnotische Rhythmen und subtile Klangfarben vorherrschen. Die *Zwölfte Symphonie* („Luosto Symphonie“, 2002/03) ist „Raummusik“ für großes Symphonieorchester, elf „Bergmusiker“ und zwei Vokalsolisten; sie wird im August 2003 an den Hängen des Luostoberges in Finnisch-Lapland uraufgeführt werden.

In dem Liedzyklus *Kiinalaisia lauluja* (*Chinesische Lieder*, 1997) für Sopran und Orchester vertont Aho Liebeslyrik aus dem alten China. Solistische Virtuosität ist ein Merkmal seiner größer dimensionierten symphonischen Konzerte (*Violinkonzert*, 1981; *Cellokonzert*, 1983/84; *Klavierkonzert*, 1989). Das *Tubakonzert* (2000/01) gehört zu den bedeutendsten Konzerten für dieses Instrument. Sofort nach dem virtuellen *Zweiten Konzert für Klavier und Streicher* (2001/02) schrieb Aho das *Flötenkonzert* (2002) mit seiner sensibel-kantablen Musik. Virtuosität prägt auch seine Kammermusik.

Die einaktige Oper *Salaisuuksen kirja* (*Buch der Geheimnisse*, 1998) nach einem Libretto von Paavo Rintala ist Teil der Trilogie *Aika ja uni* (*Zeit und Traum*), deren weitere Komponisten Herman Rechberger und Olli Kortekangas sind. Das Libretto der tragischen Oper *Ennen kuin me kaikki olemme hukkuneet* (*Bevor wir alle ertrunken sind*, 1995/99) basiert auf einem Radiohörspiel von Juha Mannerkorp.

Zu den zahlreichen Bearbeitungen Ahos gehören Mussorgskys *Lieder und Tänze des Todes* für Bass und Orchester (1984) sowie der erste Akt von Uno Klamis Ballett *Pyörteitä* (1988). 2001 komponierte er zu diesem unvollendeten Ballett den gesamten dritten Akt; das Werk wurde unter dem

Titel *Symphonische Tänze* uraufgeführt. 1995 komponierte Aho die verlorenen Stimmen der Sekundgeige für alle sechs Streichquartette des ersten finnischen Komponisten von Rang, Erik Tulindberg (1761-1814); 1997 vollendete er Sibelius' *Kareliamusik* im Zusammenhang mit deren Aufführung und Einspielung (BIS-CD-915). Unter Ahos zahlreichen Schriften sind insbesondere zu erwähnen: *Finnische Musik und die Kalevala* (1985) und *Einojuhani Rautavaara, der Symphoniker* (1988), die Aufsatzsammlung *Die Aufgaben eines Künstlers in einer postmodernen Gesellschaft* (1992), *Kunst und Wirklichkeit* (1997), *Finnische Musik* (1996, gemeinsam mit E. Salmenhaara, P. Jalkanen und K. Virtamo) und *Uno Klamis – Leben und Werk* (gemeinsam mit Marjo Valkonen, 2000).

© Anne Weller 2003

Kalevi Aho: Symphonie Nr.3 (Sinfonia concertante) für Violine und Orchester (1971/73)

Im Sommer 1971 begann ich mit der Arbeit an meiner *Dritten Symphonie*. Meine ursprüngliche Absicht war es, ein Konzert für Violine und Orchester zu schreiben, doch im Laufe der Arbeit nahm es andere Gestalt an. Der vom Solisten bestimmte erste Satz (*Andante*) ist recht kurz, trägt Züge gleichermaßen von Lied wie Kadenz und verzichtet noch auf die Teilnahme des großen Orchesters. Im zweiten Satz (*Prestissimo*) hingegen wird der Orchestersatz zusehends massiver, bis das Orchester den Solisten schließlich überschwemmt und den Satz autokratisch beherrscht. Am Ende steht allein ein gewaltsam forciertem Rhythmus des ganzen Orchesters. Der dritte Satz (*Lento*) ist von elegischem und melancholischem Charakter. Er beginnt und endet mit einer breiten, bogenförmigen unisono-Melodie der

Geigen; der Solist ist den ganzen Satz hindurch still. Das Finale ist eine virtuose Kadenz für die Solovioline und Schlagzeug. Auch hier wird, wie im zweiten Satz, der Solist ertränkt. Doch nun hört man die unterdrückten Marschrhythmen wie auf einer vollkommen neuen, imaginären Ebene. Ganz am Schluß stimmen zwei Klarinetten eine traurige, tröstende Melodie an, die von friedlichen Triolen der Solovioline *con sordino* begleitet wird.

In der Gesamtform changiert die *Dritte Symphonie* daher zwischen einer Symphonie und einem Konzert. Später habe ich die Idee einer konzertanten Symphonie in meiner *Sechsten Symphonie* wieder aufgegriffen (wo die Ersten und Zweiten Violinen eine Solistengruppe bilden), in der *Achten Symphonie* (Orgel solo), der *Neunten Symphonie* (mit Solo-Posaune) und der *Elften Symphonie* (mit sechs Solo-Schlagzeugern).

Für die Komposition meiner *Dritten Symphonie* benötigte ich mehr Zeit als für jede andere. Im Particell war das Werk im Frühherbst 1971 fertig, bei der Anfertigung der Orchesterpartitur aber stellte sich heraus, daß die Mittel und die künstlerische Erfahrung, die ich damals hatte, dem großen Höhepunkt im zweiten Satz nicht gewachsen waren. Das Werk blieb unvollendet; erst im Frühjahr 1973, nach Fertigstellung meiner *Vierten Symphonie* (1972/73), kehrte ich zur *Dritten* zurück. Bei der Arbeit an der *Vierten Symphonie* lernte ich so viel Neues über die Verwendung des Orchesters, daß die Fertigstellung der *Dritten Symphonie* mir keine Probleme mehr bereitete. Allerdings komponierte ich das gesamte Finale neu, zum Teil freilich auf der Basis der ersten Entwürfe.

Die *Dritte Symphonie* ist eine meiner „eloquentesten“ Kompositionen. Beim Komponieren ent-

wickelte ich eine starke Vision der Musik, und dies bestimmte die unversöhnliche Gegnerschaft im Verhältnis von Individuum (Solist) und Masse (Orchester). Aus Sicht des Individuums endet das Drama in einer Katastrophe, wenn sich auch ganz am Schluß die Möglichkeit einer Versöhnung auftut. Die Symphonie folgt indes keinem detaillierten literarischen Programm.

Meine *Dritte Symphonie* wurde am 20. Februar 1975 von Jussi Pesonen und dem Helsinki Philharmonic Orchestra unter Ilpo Mansnerus uraufgeführt.

Modest Mussorgsky – Kalevi Aho:

Lieder und Tänze des Todes (1875-77/1984)

Modest Mussorgsky (1839-1881) komponierte sein bedeutendstes Vokalwerk, *Lieder und Tänze des Todes*, auf Gedichte seines Freundes Arseni Gole-nischtschew-Kutusow. Die ersten drei von vier Sätzen waren 1875 fertig, der vierte (*Der Feldherr*) 1877. Mussorgsky hatte vorgehabt, der Suite noch weitere vier Teile hinzuzufügen, doch dieser Plan blieb unausgeführt. Der Ausgangspunkt ist in allen vier Liedern des Zyklus derselbe: Der Tod erscheint und reißt die Menschen aus dem Leben. Im ersten Lied (*Wiegenlied*) sitzt eine Mutter an der Wiege ihres kranken Kindes, bis der Tod erscheint und das Kind mit sich nimmt. Im zweiten Lied (*Ständchen*) singt der Tod in der Gestalt eines unbekannten Ritters einem kranken Mädchen ein Ständchen und macht sie dann zu der seinen. In *Trepak* hat sich ein betrunkenen Bauer im Schneetreiben verirrt. Der Tod tanzt mit ihm einen Trepak, bis der Bauer umfällt, kaum daß er von der Wärme des Sommers geträumt hat. *Der Feldherr* beginnt mit einer Kampfszene. Bei Einbruch der Nacht, wenn allein die Ge-

fallen auf dem Schlachtfeld liegen, erscheint der Tod als Feldherr auf einem schönen Pferd, verkündet seinen Sieg und daß die Toten nie auferstehen werden.

Es gibt nichts Sanftes oder Tröstliches in den *Liedern und Tänzen des Todes* – stets ist der Tod grausam und gnadenlos. Alle Lieder dieses Zyklus sind zweiteilig; der Exposition des Ausgangspunkts folgt in der zweiten Hälfte die Ankunft des Todes.

Ich orchestrierte die *Lieder und Tänze des Todes* im Frühjahr 1984 auf Anregung von Martti Talvela. Talvela wollte diese beeindruckende Suite als Solist mit Orchester aufführen, konnte aber keine geeignete Version für Baß und Orchester finden. Die Uraufführung meiner Bearbeitung fand am 1. Oktober 1984 in Minneapolis mit dem Minneapolis Symphony Orchestra unter Neville Marriner statt.

Zentrales Anliegen bei der Vorbereitung meiner Orchestrierung war einerseits, den originalen Charakter des Werkes zu wahren, ihm aber andererseits neue Facetten zu verleihen und seine konzeptionellen Dimensionen noch deutlicher und objektiver als in der Klavierversion hervorzuheben.

Mit meiner Bearbeitung wollte ich eine „psychologische Instrumentation“ vorlegen. Zuerst wurde der originale Inhalt der Gedichte, dann Mussorgskys Interpretation derselben gründlich analysiert. Danach wählte ich diejenigen Optionen und Instrumente, die die Musik am besten zum Ausdruck bringen. Bisweilen ist der Satz mit Gegenmelodien und Kontrapunktik angereichert, um das gesamte Klangbild voller und reicher zu machen. Alles in allem scheut der Zyklus nichts so sehr wie eine neutrale Instrumentation.

Die *Lieder und Tänze des Todes* bilden eine Einheit, die im Werkverlauf zusehends intensiver

wird. Das erste richtige Fortissimo erscheint erst bei den Schlußakkorden der *Serenade*. Die Darstellung des Schneesturms in *Trepak* ist ein erweitertes Orchester-Tutti. Die Kampfszene am Beginn von *Der Feldherr* ist noch gewaltsamer; hier sollte eine nachgerade naturalistische Wirkung erreicht werden. Der Zyklus gipfelt im Triumphmarsch des Todes am Ende von *Der Feldherr*.

Die Tonarten der Lieder (As, Cis, C, As) sind andere als die der Originale: Ursprünglich war der Zyklus einer Stimme in mittlerem Register zugeacht, und die Orchestration basiert auf Pavel Lammss Fassung für Baß, die tiefere Tonarten vorsieht. Meiner Meinung nach passen die Tonarten der Baßversion sehr gut zu diesem Werk. Die Tonart as-moll, die den Zyklus umrahmt, ist von sehr dunklem Klang – in den Streichern beinahe resonanzlos –, und sie eignet sich ausgezeichnet dazu, die düstere Stimmung dieser bemerkenswerten Komposition auszudrücken. Als „Todes-tonart“ begegnet as-moll auch in den Opern von Leoš Janáček, und ich selber habe, von Janáček und Mussorgsky inspiriert, as-moll-Akkorde als „Todes-akkorde“ in der Eintagsfliegen-Szene meiner Oper *Das Leben der Insekten* verwendet.

© Kalevi Aho 2003

Der Geiger und Komponist **Jaakko Kuusisto** (geb. 1974) studierte Violine bei Géza Szilvay und Tuomas Haapanen an der Sibelius-Akademie sowie bei Miriam Fried und Paul Biss an der Indiana University. Daneben studierte er Komposition bei Eero Hämeenniemi und David Dzubay. Seine Werke wurden bei verschiedenen Kammermusikfestivals in Nordeuropa, Großbritannien und den USA aufge-

führt. Jaakko Kuusisto kann auf eine Reihe von Wettbewerbserfolgen blicken: 1989 hat er den Kuopio-Violinwettbewerb gewonnen; es folgten Spitzenpreise beim Sibelius-, Indianapolis- und Carl Nielsen-Wettbewerb. 1997 erreichte er das Finale des Königin-Elisabeth-Wettbewerbs in Brüssel, des vielleicht wichtigsten Wettbewerbs für Geiger. Als Solist wie als Kammermusiker ist er in verschiedenen Kontinenten aufgetreten; er hat in China, Japan, den USA und etlichen Ländern Europas gespielt. Seine BIS-Gesamteinspielung der frühen Geigenwerke von Sibelius fand großen Anklang. Sein lebenslanges Interesse an Jazz- und Popmusik führte zu zwei CD-Projekten mit dem international renommierten finnischen Jazzensemble Trio Töykeä. Jaakko Kuusisto wurde 1999 zum Konzertmeister des Lahti Symphony Orchestra ernannt. Gemeinsam mit seinem Bruder Pekka, ebenfalls ein Geiger, hat er die künstlerische Leitung des Tuusula Lake Chamber Music Festival übernommen.

Matti Salminen (geb. 1945 in Turku, Finnland) gehört zu den meistgefragten Sängern unserer Zeit. Darüber hinaus ist er auch ein bedeutender Schauspieler, der über seine Bühnenarbeit sagt: „Ich bin kein Freund des Harmlosen, vielmehr möchte ich zwiespältige, gebrochene Charaktere als positive Helden herausstellen.“ Zu den Glanzrollen seines Repertoires zählen u.a. Mussorgskys Boris Godunow und Iwan Chowanowsky, Glinkas Iwan Sussanin, König Philipp in Verdis *Don Carlos* und natürlich die grossen Wagner-Basspartien, darunter Hagen (*Götterdämmerung*), Hunding (*Walküre*), Gurnemanz (*Parsifal*), sowie König Marke (*Tristan und Isolde*). Matti Salminen spielt eine grosse Rolle im finnischen Musikleben. An der Finnischen Natio-

naloper war er in der Titelrolle von Aulis Sallinen's Oper *König Lear* zu sehen; außerdem kreierte er die Partie des Rasputin in Einojuhani Rautavaaras gleichnamiger Oper. 1995 wurde Matti Salminen zum Berliner Kammersänger ernannt und erhielt 2001 vom Bundespräsidenten das Bundesverdienstkreuz.

Das **Lahti Symphony Orchestra** (Sinfonia Lahti) wurde im Jahr 1949 in städtische Trägerschaft überführt, um die seit 1910 existente Orchestertradition Lahtis aufrecht zu erhalten. Unter der Leitung von Osmo Vänskä hat sich das Orchester in den letzten Jahren zu einem der angesehensten in Nordeuropa entwickelt. Das Lahti Symphony Orchestra gibt die Mehrzahl seiner Konzerte in der hölzernen Sibelius-Halle, die von den Architekten Kimmo Lintula und Hannu Tikka erbaut und deren Akustik von der international renommierten Artec Consultants Inc. aus New York betreut wurde. Zu den Erfolgen des Lahti Symphony Orchestras gehören *Gramophone Awards* (1991 und 1996), der Grand Prix du Disque der Académie Charles Cros (1993) und der Cannes Classical Award (1997, 2002) für seine Einspielungen von Werken Sibelius'; mehrere seiner anderen Aufnahmen sind ebenfalls mit Preisen bedacht worden. Das Ensemble hat das gesamte Orchesterwerk von Joonas Kokkonen eingespielt. Seit 1992 hat das Orchester zudem die Musik ihres „composer-in-residence“ Kalevi Aho und anderer finnischer Komponisten aufgeführt und aufgenommen. Das Lahti Symphony Orchestra tritt regelmäßig in Helsinki und bei zahlreichen Festivals auf. Gastspiele führten das Orchester nach Deutschland, St. Petersburg, Frankreich, Schweden, Spanien, Großbritannien, Japan und New York.

Osmo Vänskä begann seine musikalische Karriere als angeseher Klarinetrist: mehrere Jahre spielte er als zweiter Soloklarinetrist im Philharmonischen Orchester Helsinki. Nach Dirigierstudien an der Sibeliusakademie in Helsinki gewann er 1982 den ersten Preis beim Internationalen Wettbewerb für junge Dirigenten in Besançon. Als Dirigent widmete er sich intensiv der Tapiola Sinfonietta, dem Isländischen Symphonieorchester und dem BBC Scottish Symphony Orchestra in Glasgow. Neben seiner Tätigkeit als musikalischer Leiter des Symphonieorchesters Lahti wirkt Osmo Vänskä von 2003 an als künstlerischer Leiter des Minnesota Orchestra.

Als Dirigent von Orchester- und Opernprogrammen ist Vänskä auf internationaler Ebene sehr gefragt. Sein Repertoire ist außerordentlich groß – von den Wiener Klassikern bis hin zu einer breiten Spanne der Musik des 20. Jahrhunderts. Vänskäs Konzertprogramme umfassen regelmäßig Uraufführungen. Seine zahlreichen Aufnahmen für BIS werden mit großer Begeisterung aufgenommen. Im Dezember 2000 verlieh der finnische Präsident Osmo Vänskä die Pro Finlandia Medaille in Anerkennung seiner Leistungen mit dem Lahti Symphony Orchestra, und im Mai 2002 erhielt er in Anerkennung seiner Auseinandersetzung mit dem Schaffen von Sibelius und Nielsen den Royal Philharmonic Society Music Award in London.

Lun des plus importants compositeurs finlandais de l'heure, **Kalevi Aho** est né le 9 mars 1949 à Forssa dans le sud de la Finlande. Il a étudié à l'Académie Sibelius à Helsinki avec Einojuhani Rautavaara et à Berlin-Ouest dans la classe de composition de Boris Blacher. Il a enseigné la musicologie à l'université d'Helsinki de 1974 à 1988, la composition à l'Académie Sibelius de 1988 à 1993 et, depuis l'automne 1993, il gagne sa vie comme compositeur indépendant.

Dans les œuvres qui ont marqué sa percée, la *Première Symphonie* (1969) et le *Troisième Quatuor à cordes* (1971), Aho poursuit la tradition de Chostakowitch; même dans ces pièces pourtant, il adopta une décision formelle/dramatique très originale. Le point de départ structurel de la *Seconde Symphonie* (1970/95) en un mouvement est une triple fugue. Dans la *Troisième Symphonie* (1971-73) en quatre mouvements, la tension dramatique est différente; elle provient d'un conflit entre un individu (un violon solo) et les blocs de son de l'orchestre; un conflit semblable se trouve dans le pessimiste *Concerto pour violoncelle* (1983-84). Le sommet de la période d'Aho (vers 1969-74) est formé de la *Quatrième symphonie* (1972-73) en trois mouvements, où une libération spirituelle suit finalement les catastrophes du second mouvement.

La *Cinquième Symphonie* (1975-76) marque un point tournant dans la production d'Aho. Dans cette symphonie aux multiples couches, on entend une polyphonie de rangs musicaux indépendants et différents au lieu d'une polyphonie entre diverses voix instrumentales individuelles. Virtuose et colorée, la *Sixième Symphonie* (1979-80) termine une suite de développements dans l'œuvre symphonique d'Aho; après cela, le compositeur s'est concentré un certain

temps sur des concertos et des opéras.

Le premier opéra d'Aho, *Avain (La clé)*, sur un livret de Juha Mannerkorpi, raconte l'aliénation paranoïde d'un habitant d'une grande ville moderne dans le climat social froid et distant d'aujourd'hui. Dans les années 1985-87, Aho écrit son second opéra à la satire tranchante *Hyönteiselämä* (*Vie d'insectes*) qui allie des éléments de comédie et de tragédie (le livret, du compositeur lui-même, est basé sur une pièce du même nom de Josef et Karel Čapek) et renferme de nombreuses parodies stylistiques ainsi qu'une critique de la société. En 1988, tirant du matériel de *Hyönteiselämä*, Aho composa sa *Septième Symphonie*: une œuvre jouée en six mouvements, la « Symphonie des insectes » a été décrite comme « une anti-symphonie tragicomique post-moderne ». Dans l'intensive *Symphonie de chambre no 2* pour cordes (1991-92), on entend, dans un sens, la musique des voix intérieures du compositeur et il en est de même de la *Symphonie de chambre no 3* (1995-96) où le saxophone alto tient le rôle d'instrument solo.

En 1922, Aho fut choisi par l'Orchestre Symphonique de Lahti comme son compositeur en résidence et il a écrit toutes ses œuvres orchestrales récentes pour ces musiciens. La claire *Symphonie no 8* (1993) en un mouvement pour orgue et orchestre est l'une des œuvres instrumentales les plus expansives d'Aho; cette pièce de grande envergure musicale est l'une des pierres angulaires les plus importantes de toute sa production. La plus légère *Symphonie no 9* (1993-94) est aussi une symphonie concertante: dans cette œuvre, l'instrument solo est le trombone. L'ample et dramatique *Dixième Symphonie* (1996) ressemble à un hommage à la grande tradition romantique de musique symphonique et

diffère beaucoup de la *Onzième Symphonie* pour six percussionnistes et orchestre (1997-98) dominée par de forts rythmes hypnotiques et des couleurs tonales subtiles. La *Douzième Symphonie (Symphonie Luosto)* (2002-03) est de la « musique d'espace » pour grand orchestre symphonique, orchestre de chambre, onze « musiciens de montagne » et deux chanteurs; elle doit être créée sur le flanc de la montagne Luosto en Lapponie finlandaise en août 2003.

Le cycle de chansons *Kiinalaisia lauluja (Chansons chinoises)*; 1997) pour soprano et orchestre est un arrangement d'ancienne poésie d'amour chinoise. La virtuosité du soliste est un trait caractéristique de ses grands concertos symphoniques (*Concerto pour violon* 1981, *Concerto pour violoncelle* 1983-84, *Concerto pour piano* 1989). Le *Concerto pour tuba* (2000-01) compte parmi les concertos les plus importants jamais écrits pour tuba et, immédiatement après le virtuose *Second Concerto pour piano et cordes* (2001-02), Aho écrit le *Concerto pour flûte* (2002) renfermant beaucoup de musique chantante et sensible. La virtuosité est aussi un trait marquant de ses nombreuses pièces de chambre.

L'opéra en un acte *Salaisuuskien kirja (Le Livre des secrets)*, 1998) sur un livret de Paavo Rintala, est une partie de la trilogie *Aika ja uni (L'âge des rêves; Zeit und Traum)*; les autres compositeurs de cette trilogie furent Herman Rechberger et Olli Kortekangas. Le livret du tragique opéra en deux actes *Ennen kuin me kaikki olemme hukkuneet (Avant d'être tous noyés)*, 1995/1999) provient d'une pièce pour le radio de Juha Mannerkorpi.

Parmi les nombreux arrangements d'Aho se trouvent *Chansons et danses de mort* pour basse et orchestre de Moussorgsky (1984) et le premier acte

du ballet *Tourbillons* d'Uno Klami (1988). En 2001, Aho composa le troisième acte en entier pour ce ballet inachevé et cette musique fut créée sous le titre de *Danses symphoniques*. En 1995, Aho composa les parties perdues de second violon des six quatuors à cordes du premier compositeur finlandais important, Erik Tulindberg (1761-1814) et, en 1997, il termina la partition complète de *Karelia* de Sibelius en préparation pour exécution et enregistrement (BIS-CD-915). En tête des nombreux écrits d'Aho se trouvent les traités *Musique finlandaise et le Kalevala* (1985) et *Einojuhani Rautavaara, symphoniste* (1988), la collection d'essais *Les Tâches d'un artiste dans une société post-moderne* (1992), *Art et réalité* (1997), *Musique de la Finlande* (1996, en collaboration avec E. Salmenhaara, P. Jalkanen et K. Virtamo) et *Uno Klami – Sa vie et ses œuvres* (en collaboration avec Marjo Valkonen, 2000).

© Anne Weller 2003

Kalevi Aho: Symphonie no 3 (Sinfonia concertante) pour violon et orchestre (1971/73)

J'ai commencé à travailler sur ma *Troisième Symphonie* à l'été de 1971. Mon intention originale était d'écrire un concerto pour violon et orchestre mais, à mesure que l'œuvre progressait, elle commençait à se développer en quelque chose d'autre. Le premier mouvement, *Andante*, où le soliste domine, est assez court; son caractère est à la fois chantant et cadencé et la participation de l'orchestre en entier n'est pas encore requise. Dans le second mouvement (*Prestissimo*) cependant, l'écriture orchestrale commence à se condenser jusqu'à ce que l'orchestre arrive à couvrir le soliste et domine le mouvement en autocrate. Un rythme violemment forgé dans tout l'orchestre est finalement tout ce qui reste.

Le troisième mouvement (*Lento*) présente un caractère élégiaque et mélancolique. Il commence et se termine par une large mélodie arquée, à l'unisson, aux violons; le soliste se tait pendant tout le mouvement. Le finale est une cadence virtuose pour le violon solo et la percussion. Comme dans le second mouvement, le soliste est ici couvert. Maintenant cependant, les rythmes de marche refrénés du soliste sont entendus comme sur un niveau imaginaire complètement nouveau. A la toute fin, deux clarinettes jouent une mélodie triste consolante accompagnée par des triolets paisibles au violon solo *con sordino*.

Dans sa forme générale, la *Troisième Symphonie* tient ainsi de la symphonie et du concerto. J'ai réutilisé plus tard l'idée d'une symphonie concertante dans mes *Sixième Symphonie* (où les premiers et seconds violons forment un groupe solo), *Huitième Symphonie* (avec un orgue solo), *Neuvième Symphonie* (avec trombone) et *Onzième Symphonie* (avec six percussionnistes solistes).

La composition de la *Troisième Symphonie* a demandé plus de temps que celle de mes autres symphonies. L'œuvre était déjà en réduction au début de l'automne de 1971 mais, quand j'ai commencé à l'étendre dans une partition orchestrale finale, le grand sommet du second mouvement en fut trop pour les ressources techniques et artistiques alors à ma disposition. L'œuvre resta inachevée et je n'y revins qu'au printemps de 1973, après avoir composé ma *Quatrième Symphonie* (1972-73). Mon travail sur la *Quatrième Symphonie* m'apprit tant de choses sur la manière d'utiliser l'orchestre qu'il n'y eut plus de problèmes à terminer la *Troisième Symphonie*. J'ai cependant recomposé le finale en entier de l'œuvre, en partie, je l'admets, sur le matériel des premières esquisses.

Par nature, la *Troisième Symphonie* est l'une de mes compositions les « plus éloquentes ». En composant la pièce, j'ai développé une forte vision de la musique et cela détermina l'opposition inapaisable dans la relation entre l'individu (le soliste) et la masse (l'orchestre). Du point de vue de l'individu, le drame dans l'œuvre semble se terminer en catastrophe mais la toute fin offre aussi une possibilité de réconciliation. La symphonie ne possède cependant pas de programme littéraire détaillé.

Ma *Troisième Symphonie* fut créée lors d'un concert donné le 20 février 1975 par l'Orchestre Philharmonique d'Helsinki dirigé par Ilpo Mansnerus avec le soliste Jussi Pesonen.

Modeste Moussorgsky – Kalevi Aho :

Chansons et danses de mort (1875-77/1984)

Modeste Moussorgsky (1839-1881) composa son œuvre vocale la plus importante, *Chansons et danses de mort*, sur des poèmes de son ami Arseni Golenishchev-Kutuzov. Les trois premiers des quatre mouvements furent prêts en 1875 et le quatrième (*Le guerrier*), en 1877. Moussorgsky avait eu l'intention de composer quatre autres mouvements pour la suite mais ce plan ne se réalisa jamais. Le point de départ des quatre chansons du cycle est le même : la Mort arrive et ravit les gens prématurément. Dans la première chanson (*Berceuse*), une mère est assise à côté du berceau de son bébé malade jusqu'à ce que la Mort arrive et ravisse l'enfant. Dans la seconde chanson (*Sérénade*), la Mort, déguisée en chevalier inconnu, chante une sérénade à une jeune fille malade et finit par l'emporter comme sienne. Dans *Trepak*, un fermier ivre s'est perdu dans une tempête de neige. La Mort danse un trepak avec lui jusqu'à ce qu'il tombe, après avoir

rêvé de la chaleur de l'été. *Le guerrier* commence par une description de bataille. À la tombée de la nuit et quand seuls les morts gisent sur le champ de bataille, la Mort arrive comme un guerrier sur un superbe cheval, proclame sa victoire et annonce que les morts ne ressusciteront jamais.

Tendresse et consolation sont absentes de *Chansons et danses de mort* – la Mort est toujours présentée comme cruelle et impitoyable. Chacune des chansons du cycle est en deux parties – le point de départ et, dans la seconde moitié, l'arrivée de la Mort elle-même.

J'ai orchestré *Chansons et danses de mort* au printemps de 1984 à la demande de Matti Talvela. Talvela voulait chanter cette suite impressionnante comme soliste avec orchestre mais ne pouvait pas trouver d'arrangement existant approprié à une basse et orchestre. La création de mon arrangement eut lieu le 1er octobre 1984 à Minneapolis avec l'Orchestre Symphonique de Minneapolis dirigé par Neville Marriner. Mon but principal en préparant mon orchestration était, d'un côté, de préserver le caractère original de l'œuvre mais, d'un autre côté, de lui donner de nouvelles nuances et de souligner ses dimensions conceptuelles avec encore plus de clarté et d'objectivité que dans la version pour piano.

L'arrangement devait être une « instrumentation psychologique ». Le contenu original des poèmes fut d'abord analysé en profondeur, ainsi que leur interprétation musicale par Moussorgsky. J'ai ensuite choisi les options et instruments qui exprimaient le plus substantiellement la musique. À l'occasion, le tissu est enrichi de contre-mélodies et de contrepoint pour remplir et enrichir l'image sonore générale. À tout prendre, le cycle essaie d'éviter une instrumentation excessivement neutre.

Chansons et danses de mort forme une unité qui croît et devient de plus en plus intense. Le premier *fortissimo* réel ne s'entend qu'aux accords finals de *Sérénade*. La description d'une tempête de neige dans le *Trepak* est un *tutti* orchestral prolongé. Celle d'une bataille au début de *Le guerrier* est encore plus violente ; je désirais un effet presque réaliste. Le cycle culmine avec la marche triomphale de la Mort à la fin de *Le guerrier*.

Les tonalités des mouvements (la bémol, do dièse, do, la bémol) ne sont pas originales ; le cycle était originellement destiné à une voix du registre moyen et l'orchestration repose sur la version de Pavel Lamm pour basse, où les tonalités sont plus basses que dans la version originale. A mon avis cependant, les tonalités utilisées dans la version pour basse conviennent vraiment très bien à l'œuvre. La tonalité de la bémol mineur, qui encadre le cycle, est de sonorité très sombre, presque sans résonnance aux cordes ; elle convient ainsi idéalement pour exprimer l'obscurité de cette remarquable composition. En temps que « tonalité de mort », la bémol mineur se trouve aussi dans les opéras de Leoš Janáček et, inspiré par Moussorgsky et Janáček, j'ai moi-même utilisé des accords de la bémol mineur comme « accords de mort » dans la scène des éphémères de mon opéra *Vie d'insectes*.

© Kalevi Aho 2003

Le violoniste et compositeur **Jaakko Kuusisto** (né en 1974) a étudié le violon avec Géza Szilvay et Tuomas Haapanen à l'Académie Sibelius ainsi qu'avec Miriam Fried et Paul Biss à l'université de l'Indiana. Il a aussi étudié la composition avec Eero Hämeenniemi et David Dzubay. Ses œuvres ont été

jouées à plusieurs festivals de musique de chambre dans les pays du Nord ainsi qu'aux Etats-Unis et en Grande-Bretagne. Jaakko Kuusisto compte maints succès de concours : il a gagné le Concours de Violon de Kuopio en 1989 et, les années suivantes, il fut lauréat aux concours Sibelius, d'Indianapolis et Carl Nielsen. En 1997, il fut finaliste au concours de la Reine Elisabeth à Bruxelles, le concours peut-être le plus difficile pour violonistes. Comme soliste et chambriste, il s'est produit sur divers continents ; il a joué en Chine, au Japon, aux Etats-Unis et dans plusieurs pays européens. Son enregistrement sur BIS des œuvres complètes pour violon de la jeunesse de Sibelius a été très bien reçu. Son intérêt pour le jazz et la musique pop a résulté en deux projets d'enregistrement avec le groupe de jazz finlandais de renommée internationale Trio Töykeät. Jaakko Kuusisto devient premier violon de l'Orchestre Symphonique de Lahti en 1999. Il est, avec son frère violoniste Pekka, directeur artistique du Festival de Musique de Chambre du lac Tuusula.

Matti Salminen (né à Turku, Finlande, en 1945), est l'un des chanteurs les plus recherchés du jour. Il est aussi un acteur éminent qui dit de son travail sur la scène : « Je ne suis pas un ami de l'anodin ; j'aime plutôt faire ressortir des personnages contradictoires, agités, comme des héros positifs. » Parmi les sommets de son répertoire se trouvent Boris Godounov et Ivan Khovanovsky de Moussorgsky, Ivan Susanine de Glinka, le roi Philippe dans *Don Carlos* de Verdi et, évidemment, les grands rôles de basse de Wagner comme Hagen (*Le crépuscule des dieux*), Hunding (*La Valkyrie*), Gurnemanz (*Parsifal*) et le roi Marc (*Tristan et Isolde*). Matti Salmi-

nen est une figure de grande importance en musique finlandaise, chantant par exemple les rôles principaux du *Roi Lear* d'Aulis Sallinen à l'Opéra National Finlandais et de *Raspoutine* d'Einojuhani Rautavaara. En 1995, Matti Salminen fut nommé «Kammersänger» à Berlin; en 2002, le président allemand lui remit la Croix de l'Ordre du Mérite de la République Fédérale d'Allemagne et il fut fait Commandant de la Rose Blanche de Finlande, ayant déjà reçu la médaille Pro Finlandia.

L'Orchestre Symphonique de Lahti (Sinfonia Lahti) devint municipal en 1949 pour garder la tradition orchestrale existant à Lahti depuis 1910. Sous la direction de son chef Osmo Vänskä, l'orchestre s'est développé ces dernières années en l'un des plus remarquables des pays du Nord. L'Orchestre Symphonique de Lahti donne la majeure partie de ses concerts au Sibelius Hall de bois dessiné par les architectes Kimmo Lintula et Hannu Tikka et dont l'acoustique a été mise au point par la compagnie internationalement célèbre Artec Consultants Inc. de New York. Parmi les réussites de l'Orchestre Symphonique de Lahti, mentionnons les prix *Gramophone* (1991 et 1996), le Grand Prix du Disque de l'Académie Charles Cros (1993) et le Prix Classique de Cannes (1997, 2002) pour ses enregistrements des œuvres de Sibelius; il a aussi reçu des prix pour plusieurs autres enregistrements. L'orchestre a enregistré l'intégrale de la musique pour orchestre de Joonas Kokkonen. Depuis 1992, l'orchestre a aussi joué et enregistré la musique de son compositeur en résidence, Kalevi Aho et d'autres compositeurs finlandais. L'Orchestre Symphonique de Lahti joue régulièrement à Helsinki et est invité à de nombreux festivals de musique. La

formation s'est également produite en Allemagne, France, Suède, Espagne, Grande-Bretagne, au Japon, à New York et St-Petersbourg.

Osmo Vänskä (1953-) commença sa vie musicale professionnelle comme distingué clarinetriste, occupant le poste de principal associé à l'Orchestre Philharmonique d'Helsinki pendant plusieurs années. Après avoir étudié la direction à l'Académie Sibelius à Helsinki, il gagna le premier prix du concours international pour jeunes chefs d'orchestre de Besançon en 1982. Sa carrière de chef lui a amené plusieurs engagements importants avec par exemple la Sinfonietta Tapiola et l'Orchestre Symphonique de l'Islande. Il est présentement directeur musical de l'Orchestre Symphonique de Lahti en Finlande et chef principal de l'Orchestre Symphonique Ecossais de la BBC à Glasgow. Il entrera en fonction comme directeur musical de l'Orchestre du Minnesota en 2003.

Il est de plus en plus demandé sur la scène internationale pour diriger des orchestres et des opéras et son répertoire est exceptionnellement étendu – de Mozart et Haydn en passant par les romantiques (dont les compositeurs nordiques Sibelius, Grieg et Nielsen) à un vaste choix de musique du 20e siècle; ses programmes de concerts renferment régulièrement des créations mondiales. Ses nombreux enregistrements sur BIS continuent de soulever un immense enthousiasme. En décembre 2000, le président de la Finlande remit à Osmo Vänskä la médaille Pro Finlandia en reconnaissance de ses réussites avec l'Orchestre Symphonique de Lahti et, en mai 2002, il reçut le Prix de Musique de la Société Philharmonique Royale de Londres en reconnaissance de son travail avec la musique de Sibelius et de Nielsen.

INSTRUMENTARIUM

Jaakko Kuusisto: Violin by Matteo Goffriller, 1702

Russian language coach: Anastasia Injushina

Recording data: 2001-02-19/17 (*Symphony*); 2000-05-12
(*Songs and Dances*) at the Sibelius Hall, Lahti, Finland

Balance engineer/Tonmeister: Thore Brinkmann

(*Symphony*); Ingo Petry (*Songs and Dances*)

Numann and Sennheiser microphones, Studer AD 19
microphone pre-amplifier; Yamaha O2R mixer;
Genex GX8000 MOD recorder; Stax headphones

Producer: Robert Fuff

Digital editing: Jeffrey Ginn

Cover text: © Anne Weller 2003 & © Kalevi Aho 2003

Translations: Andrew Barnett (English); Horst A. Scholz
(German); Arlette Lemieux-Chéné (French)

Front cover design: Ilmari Aho (photo: Lars Sjöberg)

Typesetting, lay-out: Kyllikki & Andrew Barnett,

Compact Design Ltd., Saltdean, Brighton, England

BIS CDs can be ordered from our distributors worldwide.

If we have no representation in your country, please contact:

BIS Records AB, Stationsvägen 20,

S-184 50 Åkersberga, Sweden

Tel.: 08 (Int.+46 8) 54 41 02 30

Fax: 08 (Int.+46 8) 54 41 02 40 •

e-mail: info@bis.se • Website: www.bis.se

© & © 2003, BIS Records AB, Åkersberga.

**Under perioden 2002-2005 erhåller BIS Records AB
stöd till sin verksamhet från Statens kulturråd.**

**The Lahti Symphony Orchestra
is supported in this recording project
by the Finnish Performing Music
Promotion Centre (ESEK)**

Osmo Vänskä

Photo: © Seppo J.J. Sirkka / Eastpress Oy

Modest Mussorgsky, arranged and orchestrated by **Kalevi Aho**

Songs and Dances of Death

Texts: Arseni Arkad'yevich Golenishchev-Kutuzov (1848-1913)

Колыбельная

Стонет ребенок, Свеча, нагорая,
Тускло мерцает кругом.

Целую ночь, колыбельку качая,
Мать не забылася сном.

Раным ранехонько в дверь, осторожно,
Смерть сердобольная стук!

Вздрыгнула мать, оглянулася тревожно...
"Полно пугаться, мой друг!
Бледное утро уж смотрит в окошко.

Плача, тоскуя, любя ты утомилась,
вздремника немножко,
Я посижу за тебя.

Угмонить ты дитя не сумела.
Слаще тебя я спую."

Тише! ребенок мой мечется, бьется,
Душу терзая мою!

"Ну, да со мною он скоро уймётся.
Баюшки, баю, баю."

Щечки бледнеют, слабеет дыхание...
Да замолчи же, молно!

"Доброе знамение: стихнет страданье,
Баюшки, баю, баю."

Прочь ты, проклятая!
Лаской своею сгубишь ты радость мою!

"Нет, мирный сон я младенцу навею;
Баюшки, баю, баю."

Сжался, пожди допевать, хоть мгновенье,
Страшную песню твою!

"Видишь, уснул он под тихое пенье.
Баюшки, баю, баю."

Cradle Song

The child moans. The candle burns low,
Flutters languidly.

All night, rocking the cradle,
The mother thinks of sleep.

Early, very early at the door,
Carefully, merciful Death knocks!

The mother starts,
Looks uneasily about her.
'Be not afraid, my friend!

Already pale morning is looking
Through the window.
Weeping, suffering, loving.

Have made you tired.
Sleep a little;

I will watch for you.
You have not been able to still the child.

Sweeter than you I will sing.'
'Quiet! My child tosses and turns

My soul is tormented!'
'But with me it will soon be quiet.

The cheeks grow pale,
The breathing weakens.

So I pray be quiet!'
'A good sign, the suffering is calmer.'

'Away, you accursed!
Your touch destroys my joy.'

'No, I give the child a peaceful dream.'
'Have pity, wait with your song.

Wait for a moment with your dreadful song.'
'You see, my peaceful song put him to sleep.'

Серенада

Нега волшебная, ночь голубая,
Трепетный сумрак весны...

Внемлет, поникнув головой, больная,
Шопот ночной тишины.

Сон не смыкает блестящие очи,
Жизнь к наслаждению зовет;
А под окошком в молчаньи полночи,
Смерть серенаду поет:

“В мраке неволи, суровой и тесной,
Молодость вянет твоя,

Рыцарь неведомый, силой чудесной
Освобожу я тебя.

Встань, посмотри на себя:
Красотою Лик твой прозрачный блестит,

Щеки румяны, волнистой косою
Стан твой как тучей обвит.

Пристальных глаз голубое сиянье,
Ярче небеси огня;

Зноем полуденным веет дыхание...
Ты обольстила меня.

Слух твой пленился моей серенадой,
Рыцаря шопот твой звал.

Рыцарь пришёл за последней наградой:
Час упоенья настал.

Нежен твой стан, упоителен трепет.
О, задушу я тебя в крепких объятьях;

Любовный мой лепет
Слушай!... молчи!... Ты моя!”

Serenade

Magically blessed, bright blue night;
The quivering spring dawn.

With bowed head the sick one
Feels the silence of the night.

Sleep does not close the shining eyes;
Life calls to enjoyment.
But below the window in the midnight silence
Death sings a serenade.

‘In the darkness, the hard narrow slavery,
Your youth fades.

I, the unknown knight,
Will free you with my marvellous strength.

Get up! Look at yourself:
Your face shines transparent with beauty.

Your cheeks are red,
Your body as though wound in clouds.

Your eyes stare with blue gaze,
More naked than sky or fire.

Hot as the midday breeze is your breath.
Oh, you have seduced me.

Your ear was caught by my serenade,
Knight, your whisper calls.

I, your knight, shall bring you the finest gift,
The hour of your happiness is coming.

Fair is your body; bewitched you tremble.
Oh, I will suffocate you in a strong embrace.

Listen bewitched to my whisper.
Be quiet... You are mine!”

Трепак

Лес, да поляны, безлюдье кругом;
Вьюга и плачет и стонет;
Чуется, будто во мраке ночном,
Злая, кого-то хоронит:

Глядь, так и есть! В темноте мужика
Смерть обнимает, ласкает;
С пьяненьким пляшет вдвоем трепака,
На ухо песнь напевает:

“Ох, мужичок, старичок, убогой,
Пьян напился, поплелся дорогой;
А мятель то, ведьма, поднялась, взыграла,
С поля в лес дремучий невзначай загнала.

Горем, тоской, да нуждой томимый,
Ляг, прикорни, да усни, родимый!
Я тебя, голубчик мой, снежком согрею,
Вкруг тебя великую игру затею.

Взбей ка постель, ты мятель, лебедка!
Гей, начинай, запевай, погодка!
Сказку, да такую, чтоб всю ночь тянулась,
Чтоб пьянчуге крепко под нее заснулось.

Ой, вы леса, небеса, да тучи,
Темь, ветерок, да снежок летучий,
Свейтесь пеленою, снежной пуховою
Ею, как младенца, старичка прикрою.

Спи, мой дружок, мужичок счастливый,
Лето пришло, расцвело!”
Над нивой солнышко смеется да серпы туляют,
Песенка несется, голубки летают...

Трепак

Woods and meadows, wasteland all around;
Snowstorm weeps and wails.
It seems as though in the night
The devil is burying someone.

Look, it is true! In the darkness the peasant
Is hugged by death, caressed;
Death dances with the drunken man,
Hums a song in his ear:

‘Oh, poor little peasant,
Drunk you have walked the path;
But the snowstorm, the witch has come, and from meadow
To wood the darkness has suddenly pushed you.

Sorrow, misery and poverty you bear,
Lie down, rest and sleep, my friend,
Round you a great game will begin,
Shake up the bed, you storm, you swan.

Hi! commence, sing, o weather,
A story, such that it lasts
The whole night, so that the drunkard
May sleep all night.

Oh you woods, heavens and clouds,
Darkness, winds and snow grow lighter.
I draw the covers about me, snowy, downy,
And cover up the old man like a child.

Sleep, my friend, happy peasant,
Summer has come and gone.’
Over the fields the sun smiles and the scythes sweep.
The song is handed on, the pigeons circle.

Полководец

Грохочет битва, блещут брони,
Орудья медные ревут,
Бегут полки, несутся кони
И реки красные текут.

Пылает полдень, люди бьются,
Склонилось солнце, бой сильней!
Закат бледнеет, но дерутся
Враги все яростней и злей!

И пала ночь на поле брани.
Дружины в мраке разошлись...
Все стихло, и в ночном тумане
Стенанья к небу поднялись.

Тогда, озарена луною,
На боевом своем коне,
Костей сверкая белизною,
Явилась смерть.

И в тишине,
Внимая вопли и молитвы,
Довольства гордого полна,
Как полководец место битвы кругом объехала она.

На холм поднявшись, оглянувшись,
Остановилась, улыбнулась...
И над равниной боевой
Пронесся голос роковой:

“Кончена битва! И всех победила!
Все предо мной вы смирились, бойцы!
Жизнь вас поссорила, я помирила!
Дружно вставайте на смотр, мертвецы!

Маршем торжественным мимо пройдите,
Войско мое я хочу сосчитать.
В землю, потом, свои кости сложите;
Сладко от жизни в земле отдыхать!

Годы незримо пройдут за годами,
В людях исчезнет и память о вас.
Я не забуду! и громко над вами
Пир буду править в полуночный час!

Пляской, тяжёлою, землю сырую
Я припошчу, чтобы сень гробовую
Кости покинуть во век не могли,
Чтоб никогда вам не встать из земли!”

The Field Marshal

The battle rages, armour shines,
The greedy cannons roar;
Regiments run, horses gallop
And red rivers flow.

Midday glows, people fight!
The sun has gone down, the battle fiercers!
Sunset pales, but the foes fight
Yet more madly and more dastardly.

And night has fallen on the battlefield.
Troops in the darkness have parted.
Everything is quiet and in the night fog
Moans are raised to the sky.

Then, lit by the moon,
On his battle-horse,
And with whitely shining bones,
Death showed himself!

And in the silence,
Listening to moans and prayers,
Full of proud delight,
Like a general he rode around the field.

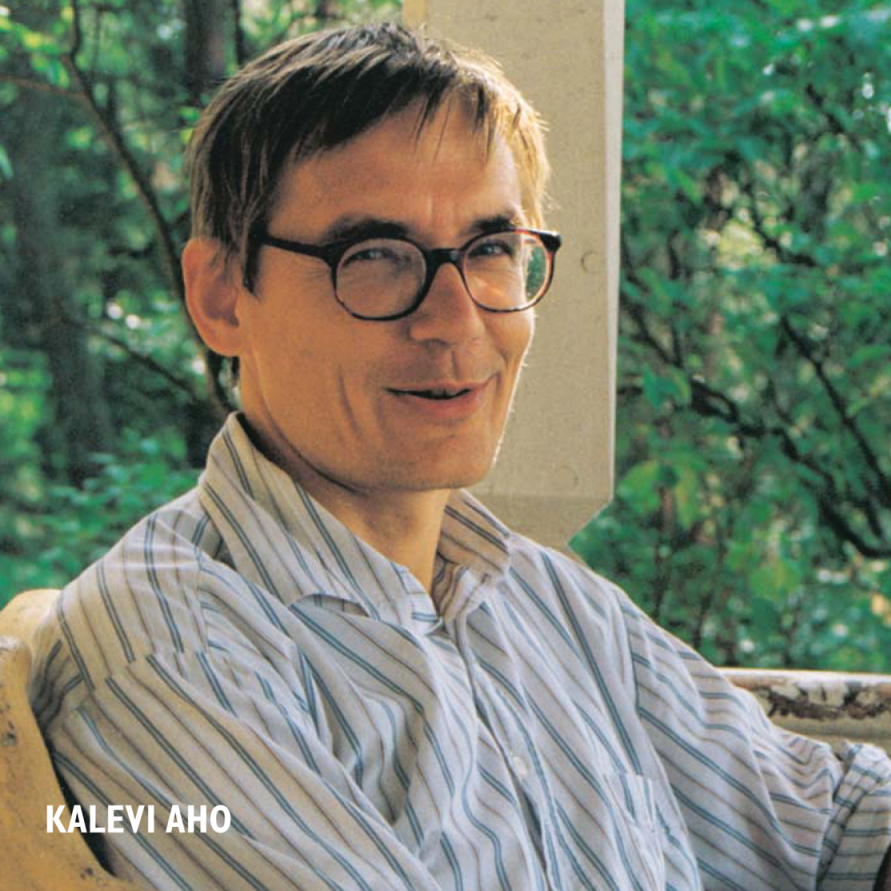
He stood up on a hill,
Looked around, waited, smiled,
And over the valley of battle
The fateful voice was heard:

“The battle is over! I have conquered all,
Before me, every warrior is humbled!
Life has sundered you,
I have united you!

United, rise up to parade, you dead!
March in formation; I would count my army.
Then lay your bones in the earth
And there rest sweetly from life!

Invisible I will walk far by year,
And people will forget you.
I will not forget!
And I will feast above you at the midnight hour.

With heavy steps I will dance on the wet earth
And press it down
So that the coffin will not protect for ever!
So you may never rise from the earth!”

KALEVI AHO